

Konrad Żurek

WSPiA – Rzeszowska Szkoła Wyższa
e-mail: konrad456@o2.pl
ORCID: 0000-0001-6005-7787

Osobowość prawna Kościoła katolickiego i charakterystyka kościelnych osób prawnych w III Rzeczypospolitej Polskiej – wybrane aspekty

ABSTRAKT

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie zagadnienia osobowości prawnej Kościoła katolickiego oraz charakterystykę kościelnych osób prawnych w okresie III Rzeczypospolitej Polskiej. Spróbowano m.in. odpowiedzieć na pytanie: Co to jest osobowość prawna? Ponadto pochyłono się nad aspektem działalności kościelnych osób prawnych w dobie III Rzeczypospolitej Polskiej. W pracy posłużono się metodą dogmatyczno-prawną, niezbędną do omówienia przedmiotowego zagadnienia. Problematyka osobowości prawnej Kościoła katolickiego oraz działalność kościelnych osób prawnych po transformacji ustrojowej jest nadal aktualna oraz istotna ze względu na relacje i umowy łączące państwo i Kościół w III Rzeczypospolitej Polskiej.

SŁOWA KLUCZOWE

osobowość prawna, Kościół katolicki, kościelne osoby prawne, Konstytucja

Legal personality of the Catholic Church and characteristics of church legal entities in the Third Republic of Poland – selected aspects

ABSTRACT

This article aims to present the issue of the legal personality of the Catholic Church and the characteristics of church legal entities in the period of the Third Polish Republic. This work tried, inter alia, answer the question: What is legal personality? In addition, the aspect of the activity of church legal entities in the era of the Third Polish Republic was focused on. This article uses the dogmatic and legal method necessary to discuss the issue in question. The issue describing the issues of the legal personality of the Catholic Church and the activities of church legal entities after the political transformation is still relevant and important due to the relations and agreements between the state and the Church in the Third Republic of Poland.

KEYWORDS

Legal personality, Catholic Church, Church legal entities, Constitution

Wprowadzenie

Problematyka osobowości prawnej Kościoła katolickiego oraz działalności kościelnych osób prawnych jest ważna ze względu na doniosłą rolę, jaką pełni Kościół katolicki w społeczeństwie. Uznanie osobowości prawnej kościołów i związków wyznaniowych należy do niezbędnych warunków realizacji ich misji w danym państwie. Osobowość prawna jest jedną z przesłanek wolności religijnej w wymiarze instytucjonalnym, która zapewnia kościołom i związkom wyznaniowym uczestniczenie w krajowym obrocie prawnym. Jak stanowi art. 25 ust. 3 ustawy zasadniczej z 2 kwietnia 1997 roku¹ stosunki państwo–kościół są oparte na zasadach autonomii i wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie. Analiza osobowości prawnej Kościoła katolickiego wydaje się istotna także dlatego, że bez niej osoba prawna nie mogłaby w pełni funkcjonować, zawierać umów czy nawet stać się częścią obrotu gospodarczego. Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie problematyki osobowości prawnej Kościoła katolickiego oraz charakterystyka kościelnych osób prawnych w Polsce.

Osobowość prawna – próba definicji

Osobowość prawna ma ścisły związek z osobą prawną. W języku prawnym przez osobę (fizyczną, prawną) rozumie się podmiot uprawnień i obowiązków. Osobą prawną, według polskiego prawodawcy, jest jednostka organizacyjna, której ustawodawca przyznał osobowość prawną. Osobowość prawna jest pojęciem wskazującym, że osoba prawna ma zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych. Upraszczając – osoba prawna ma zdolność do samodzielnego kształtowania swojej sytuacji prawnej.

Istotne regulacje odnoszące się do kwestii osoby prawnej oraz osobowości prawnej znajdują swoje odbicie w prawie cywilnym. Z przepisu art. 33 kodeksu cywilnego wynika, że osobami prawnymi są Skarb Państwa oraz jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. Należy zauważyć, że w prawie cywilnym to ustawodawca decyduje o tym, kto może być podmiotem stosunków cywilnoprawnych, przyznając mu zdolność prawną. Osobą prawną jest zatem tylko ta jednostka, którą kodeks cywilny za taką uznaje i jest to równoznaczne z charakteryzowaniem się zdolnością prawną². Jak z kolei stanowi art. 37 § 1 k.c.³: „Jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej”⁴.

Jak już zauważono, osobowość prawna oznacza zespół właściwości, za sprawą których jakiś byt staje się podmiotem uprawnień i obowiązków (osobą prawną). Osobowość ta wyraża okre-

1 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

2 A. Kosmał, *Pojęcie i wybrane kategorie przedsiębiorcy w ustawodawstwie polskim*, Wrocław 2019, s. 23.

3 Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. 1964 nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

4 W. Malesak, A. Wawrzaszek, *Rejestr wyznaniowych osób prawnych – wybrane zagadnienia prawne na przykładzie jednostek Kościoła Katolickiego*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2014, t. 17, s. 276–277, zob. F. Zoll, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2011, s. 227–228.

ślone stanowisko prawne w stosunkach między społecznościami⁵. Należy również zgodzić się z J. Krukowskim, który twierdził, że osobowość prawna danej społeczności powinna być uznana również przez inne społeczności, sam zaś akt uznania jest specyficznym środkiem techniki prawnej, którym obecnie posługują się zachodnie państwa w odniesieniu do różnych bytów społecznych, również w stosunku do Kościoła katolickiego i innych związków wyznaniowych. Aspekt uznania osobowości prawnej, zdaniem J. Krukowskiego, nie tworzy społeczności kościelnej, natomiast manifestuje swoją wolę i wyraża chęć postrzegania jej jako podmiotu wzajemnych uprawnień oraz obowiązków⁶.

Osobowość prawna w prawie kanonicznym – krótka charakterystyka

Problematyka osobowości prawnej Kościoła katolickiego została podjęta również w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku⁷ (KPK/83), który stanowi, że: „Kościół katolicki i Stolica Apostolska są osobami moralnymi z samego ustanowienia Bożego” (kan. 113 § 1) oraz, że obok „osób fizycznych są w Kościele także osoby prawne” (kan. 113 § 2), czyli zespoły osób albo rzeczy (kan. 115 § 1), które są podmiotem praw i obowiązków odpowiadających ich charakterowi (kan. 113 § 2). Osoby prawne ustanawiane są na mocy przepisu prawa lub w formie dekretu kompetentnej władzy kościelnej (kan. 114 § 1).

Warto zauważyć, że KPK/83 nie zawiera zamkniętego katalogu kościelnych osób prawnych. Przyznaje natomiast osobowość prawną np. diecezjom, prałatom terytorialnym, opactwom terytorialnym, wikariatom apostolskim, prefekturom apostolskim, administracjom apostolskim erygowanym na stałe (kan. 373 w związku z kan. 368), parafiom (kan. 515 § 3) – pozostawiając władzy kościelnej swobodę nadawania osobowości prawnej innym podmiotom, które „realizują cel rzeczywiście pożyteczny oraz [...] posiadają środki, które według przewidywań wystarczają do osiągnięcia określonego celu” (kan. 114 § 3)⁸.

Uznanie osobowości prawnej Kościoła katolickiego

W polskim prawie osobowość prawną ma każdy kościół i związek wyznaniowy rozumiany jako całość oraz jako poszczególne jego jednostki organizacyjne. Tym samym, w obrocie cywilnoprawnym każda z tych osób prawnych jest postrzegana jako odrębny podmiot praw i obowiązków. Brak osobowości prawnej w praktyce przesądza o niemożności bycia podmiotem tych praw, jako konstrukcji prawa cywilnego. Nie oznacza to jednak, że jednostki

5 Ibidem.

6 J. Krukowski, *Osobowość prawna Kościoła katolickiego w relacji do państwa*, Zeszyty Naukowe KUL 1980, nr 1, s. 43–52.

7 Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus die XXV Ianuarii MCMLXXXIII anni, AAS 75 (1983); zob. P. Wiśniewski, *Problematyka uzyskiwania osobowości prawnej w prawie polskim przez kościelne jednostki organizacyjne na przykładzie kościelnych rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych*, Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL 2010, t. VI, z. 1, s. 110.

8 P. Wiśniewski, *Problematyka uzyskiwania osobowości prawnej*, op. cit., s. 110–111.

te pozbawione są jakiegokolwiek pozycji na gruncie innych gałęzi prawa, jak np. prawo administracyjne, finansowe czy publiczne⁹.

Należy zauważyć, że od czasów powojennych Kościół katolicki w Polsce domagał się oparcia swojego statusu na formule osobowości publicznoprawnej¹⁰. Osobowość prawną Kościoła katolickiego oraz jego jednostek organizacyjnych gwarantują m.in. postanowienia Konkordatu¹¹ zawarte w art. 4 ust. 1, stanowiącym: „Rzeczpospolita Polska uznaje osobowość prawną Kościoła Katolickiego” oraz art. 4 ust. 2, który stanowi, że: „Rzeczpospolita Polska uznaje również osobowość prawną wszystkich instytucji kościelnych terytorialnych i personalnych, które uzyskały taką osobowość na podstawie przepisów prawa kanonicznego. Władza kościelna dokonuje stosownego powiadomienia kompetentnych organów państwowych”, natomiast „Inne instytucje kościelne mogą na wniosek władzy kościelnej uzyskać osobowość prawną na podstawie prawa polskiego” (art. 4 ust. 3).

Warto jednak uwypuklić, że inna jest pozycja Kościoła, a inna jego jednostek. Kościół katolicki wyposażony został w osobowość prawną, jednak działać w sferze cywilnej mogą wyłącznie jego jednostki organizacyjne. Istotne dla kościelnych osób prawnych jest ich funkcjonowanie na gruncie dwóch porządków prawnych, tj. państwowego i kanonicznego. Zgodnie z art. 25 ust. 3 Konstytucji z 2 kwietnia 1997 roku, relacje na linii państwo–kościół oparte są na zasadach autonomii i wzajemnej niezależności każdego z nich w swoim zakresie. Z wymienionych powyżej zasad wynika, że każdy z kościołów i innych związków wyznaniowych prowadzących działalność w Polsce, zgodnie ze swoim prawem wewnętrznym, ma prawo do samodzielnego ustalania swoich struktur organizacyjnych, określenia systemu powoływania organów i trybu ich obsadzania¹².

Zasada równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych, zawarta w ustawie zasadniczej obowiązuje bez względu na formę uregulowania sytuacji prawnej kościołów i związków wyznaniowych. Interpretację tę zdaje się potwierdzać orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 30 stycznia 1991 roku¹³. Trzeba również zauważyć, że kościół lub inny związek wyznaniowy, który nie ma uregulowanej sytuacji prawnej (w drodze ustawowej), jak to jest w przypadku niektórych z nich, ma takie same prawa, jak te kościoły, które mają uregulowaną sytuację prawną.

Regulacje prawne dotyczące osobowości prawnej Kościoła katolickiego odzwierciedlone zostały ponadto w ustawie o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz rozporządzeniach nadających osobowość prawną jednostkom organizacyjnym Kościoła katolickiego¹⁴.

9 J. Dziobek-Romański, *Problem osobowości prawnej Kościoła katolickiego w prawie polskim w latach 1944–1989*, Roczniki Nauk Prawnych 2000, t. X, z. 2, s. 45–46.

10 S. Fundowicz, *Osoby prawne prawa publicznego w prawie polskim*, Samorząd Terytorialny 2000, nr 3/111.

11 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie 28 lipca 1993 r. (Dz.U. 1998 nr 51, poz. 318).

12 M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2013, s. 271.

13 Orzeczenie TK z 30 stycznia 1991, sygn. akt K 11/90.

14 H. Misztal, *Osobowość cywilnoprawna kościołów i innych związków wyznaniowych*, (w:) *Prawo wyznaniowe*, A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski (red.), Warszawa 2011, s. 142.

Poddając analizie u.s.p.k.k, należy zwrócić uwagę na art. 2 ustawy, który stanowi, że „Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami”. Jak stanowi z kolei art. 7 ust. 1 u.s.p.k.k, osobowość prawną z mocy samego prawa uzyskuje każda metropolia, archidiecezja, diecezja, administratura apostolska oraz każda parafia.

W polskim systemie prawnym, tuż po transformacji ustrojowej, wiążąca jest zasada, która stanowi, że „kościelna osoba prawna nie odpowiada za zobowiązania innej kościelnej osoby prawnej”, o czym stanowi art. 11 ustawy z 17 maja 1989 roku o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (u.s.p.k.k)¹⁵.

Kościelne jednostki organizacyjne, które nie mają osobowości prawa cywilnego funkcjonują z kolei w przestrzeni prawa polskiego, w ramach kościelnych osób prawnych, które je powołały (art. 12 u.s.p.k.k). Państwo polskie, jak spostrzegł Z. Zarzycki, kierując się względami ochrony bezpieczeństwa obrotu prawnego, zastrzegło do swojej wyłącznej kompetencji prawo reglamentowania powstawania, łączenia, podziału i likwidacji kościelnych osób prawnych¹⁶.

Kwestie prawne związane z nabywaniem osobowości prawnej przez kościelne jednostki organizacyjne, zdaniem B. Rakoczego, nie są jedynie sprawą wewnętrzną danego kościoła czy związku wyznaniowego. Zalicza się je do kategorii tzw. spraw forum mieszanego (*causae mixtae*), angażujących zarówno państwo, jak i Kościół¹⁷.

Obecnie wspólnoty religijne uzyskują osobowość prawną dzięki wpisowi do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych i na podstawie ustaw indywidualnie normujących ich sytuację prawną, którą Kościół Rzymskokatolicki uzyskał na podstawie dwóch ustaw, tj. ustawy z 17 maja 1989 roku (u.s.p.k.k) i konkordat z 28 lipca 1993 roku.

Uznanie przez państwo osobowości prawnej kościołów oraz innych wspólnot wyznaniowych, jak i ich jednostek organizacyjnych, jest ważne, ponieważ za ich sprawą mogą uczestniczyć w obrocie prawnym, tj. podejmować czynności prawne. Jest to istotny element zagwarantowania wolności religijnej w wymiarze instytucjonalnym, jest także przesłanką do nabycia przez kościoły i inne związki wyznaniowe osobowości prawnej w naszym kraju¹⁸.

W Polsce funkcjonują dwa unormowania w zakresie nabywania statusu prawnego. Pierwszym z nich są klauzule prawno-wyznaniowe ustawy zasadniczej, które przewidują nie tylko konkordat i ustawy, tj. formę mieszaną regulacji stosunków między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem katolickim oraz w przypadku innych kościołów i związków wyznaniowych – ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami, lecz również tryb administracyjny, tj. decyzję Ministra Spraw Wewnętrz-

15 Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz. U. 1989 nr 29, poz. 154).

16 Z. Zarzycki, *Tryby nabywania osobowości prawnej przez kościelne osoby prawne w Polsce*, (w:) *Kościół i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, W. Uruszczyk, K. Krzysztofek, M. Mikula (red.), Kraków 2014, s. 71–89.

17 B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 65.

18 A. Rozmarynowicz, *W sprawie statusu prawnego Kościoła katolickiego w PRL: (rozważania do dyskusji)*, Palestra 1987, nr 2.

nych i Administracji – i na tej podstawie wpis do rejestru mający swoje umocowanie w ustawie z 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁹.

Kościelne osoby prawne i ich charakterystyka

Działalność Kościołów i innych związków wyznaniowych w polskim systemie prawnym obliguje do określenia szczegółowych zasad współpracy i granic autonomii. Począwszy od 1989 roku, granice te stale są doprecyzowywane, szczególnie w zakresie działalności wyznaniowych osób prawnych podlegających prawu państwowemu oraz wewnętrznemu²⁰.

Kościelne publiczne osoby prawne coraz częściej uczestniczą we współczesnym obrocie prawnym i podejmują różne działania o charakterze gospodarczym²¹.

Większość wyznaniowych osób prawnych w naszym kraju stanowią jednostki organizacyjne Kościoła katolickiego. Pozycja ustrojowa Kościoła katolickiego uregulowana została m.in. w art. 25 ust. 4 ustawy zasadniczej stanowiącej, że: „Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Kościołem Katolickim określają umowa międzynarodowa zawarta ze Stolicą Apostolską i ustawy”. Wiążącą ustawą regulującą sytuację prawną Kościoła katolickiego jest wielokrotnie przywoływana ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (u.s.p.k.k)²², natomiast w sprawach w niej nieuregulowanych jest to ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania²³.

Kościelne osoby prawne mogą aktywnie uczestniczyć w obrocie cywilnoprawnym oraz gospodarczym, co w konsekwencji prowadzi do konfliktów na styku prawo cywilne – prawo kanoniczne, a problemy te coraz częściej stają się przedmiotem rozważań orzecznictwa polskich sądów. Istotną przyczyną tego zjawiska jest podleganie kościelnych osób prawnych równocześnie dwóm systemom prawnym, tj. prawu polskiemu oraz prawu wewnętrznemu. Podstawowym warunkiem realizacji przez kościoły i związki wyznaniowe ich misji w Polsce jest uznanie ich osobowości przez państwo. Osobowość prawna jest jedną z przesłanek wolności religijnej w wymiarze instytucjonalnym, która pozwala kościołom i związkom wyznaniowym aktywnie uczestniczyć w obrocie prawnym. Kościół katolicki w Polsce był związany z osobowością prawną przez wiele wieków. M. Pietraszewski i M. Tyrakowska uważają, że to właśnie osobowość prawna bardziej jest związana z Kościołem niż odwrotnie, dlatego że definicja osób prawnych ma swoją genezę właśnie w prawie kościelnym²⁴.

19 A. Głowacka, *Wybrane zagadnienia dotyczące problematyki czynności prawnych dokonywanych przez osoby prawne Kościoła katolickiego*, Folia Iuridica Wratislaviensis 2014, nr 2, s. 309–310.

20 W. Malesak, A. Wawrzaszek, *Rejestr wyznaniowych osób prawnych*, op. cit., s. 275.

21 L. Świto, *Działalność gospodarcza kościelnych osób prawnych a alienacja majątku Kościoła Katolickiego w Polsce. Problem spółek z ograniczoną odpowiedzialnością*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2022, DOI: <https://doi.org/10.31743/spw.13577> (5.09.2022).

22 Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. 1989 nr 29, poz. 154).

23 Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn. Dz.U. 1989 nr 29, poz. 155).

24 M. Pietraszewski, M. Tyrakowska, *Status kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców*, Acta Universitatis Wratislaviensis 2021, nr 3304, s. 251–253.

Ważne w kontekście niniejszych rozważań jest ustalenie, które z podmiotów można określić jako „kościelne osoby prawne”. Uregulowania prawne zawarto m.in. w rozdziale drugim u.s.p.k.k. (art. 5–14). Z kolei w art. 6–9 niniejszej ustawy umieszczony został katalog kościelnych osób prawnych. Wśród tych podmiotów wskazać należy m.in. Konferencję Episkopatu Polski (KEP) jako osobę prawną Kościoła o zasięgu ogólnopolskim (art. 6 ust. 1 u.s.p.k.k.), podmioty terytorialne (art. 7 ust. 1) oraz personalne (art. 8 ust. 1.), jednostki organizacyjne Kościoła, jak również inne podmioty (np. kościoły rektoralne [rektoraty] – art. 7 ust. 2 pkt 1 u.s.p.k.k., Caritas Polska – art. 7 ust. 2 pkt 2, kościelne instytucje naukowe i akademickie, w tym Katolicki Uniwersytet Lubelski (KUL) – jak stanowi art. 9 ust. 1 pkt 1 u.s.p.k.k.²⁵.

Trzeba zauważyć, że wymieniając kościelne osoby prawne, ustawodawca przyjął za kryterium terytorium zajmowane przez daną osobę prawną. Kolejność kościelnych osób prawnych wymienionych w art. 7 nie jest dlatego przypadkowa, co zresztą koresponduje z art. 5, gdzie wskazuje się, że w skład Kościoła katolickiego wchodzi określone w art. 6–10 kościelne osoby prawne²⁶.

Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania daje podstawę do działalności kościołów i związków wyznaniowych, których status nie został unormowany przez konkordat oraz inne ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami, jak stanowi art. 25 ust. 4 i 5 ustawy zasadniczej²⁷.

Współcześnie fundamentem prawnym działalności kościelnych osób prawnych jest, jak już wspomniano, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, w której prawodawca wskazał zasadę współdziałania państwa i Kościoła dla dobra wspólnego, regulacji wzajemnych stosunków między nimi przez osiągnięcie porozumienia, a także zasadę bezstronności organów władzy publicznej w zakresie przekonań religijnych, filozoficznych i światopoglądowych, poszanowania autonomii kościołów i innych związków wyznaniowych oraz ich równouprawnienia. Szczególnie ważna w kontekście tych rozważań wydaje się konstytucyjna zasada poszanowania wolności sumienia i religii, rozumiana zarówno w aspekcie indywidualnym, odnoszącym się do gwarancji swobód religijnych, o czym stanowi art. 53 ust. 1 ustawy zasadniczej: „Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii”, jak również instytucjonalnym, mającym za przedmiot wzajemne relacje między państwem a związkami religijnymi, o czym stanowi art. 25 obecnie obowiązującej ustawy zasadniczej. Wyróżnione w Konstytucji indywidualne gwarancje wolności wyznania figurują w doktrynie jako gwarancja bezpośrednia. Jak natomiast twierdzi J. Kuźmicka-Sulikowska, postanowienia Konstytucji odnoszące się do dopuszczalności oraz zasad działalności związków religijnych uznawane są za tzw. pośrednie gwarancje tych wolności²⁸.

Polski ustawodawca po transformacji ustrojowej, wydając wiele aktów prawnych normujących analizowaną kwestię, stanowił, że „kościelna osoba prawna nie odpowiada za

25 Por. G. Radecki, *Fundacje zakładane przez osoby prawne Kościoła katolickiego w Polsce*, Katowice 2009, s. 22–23.

26 B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego*, op. cit., s. 73.

27 A. Januchowski, *Zagadnienia związane z interpretacją art. 25 ust. 4 i 5 Konstytucji RP*, (w:) *Studia z prawa wyznaniowego*, A. Mezglewski, P. Stanisławski, M. Ordon (red.), t. 10, Lublin 2007, s. 261–262.

28 J. Kuźmicka-Sulikowska, *Osobowość prawna Kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej*, Acta Universitatis Wratislaviensis 2008, nr 3048, s. 96–97.

zobowiązania innej kościelnej osoby prawnej”. Kościelne jednostki organizacyjne niemające osobowości prawa cywilnego, funkcjonują w przestrzeni polskiego prawa w ramach kościelnych osób prawnych, które je powołały. Należy zwrócić uwagę na doniosłą rolę państwa, które kierując się względami ochrony bezpieczeństwa obrotu prawnego, zastrzegło do swojej wyłącznej kompetencji prawo reglamentowania powstawania, łączenia, podziału i likwidacji kościelnych osób prawnych. Warto również podkreślić, że kwestie związane m.in. z nabywaniem osobowości prawnej przez kościelne jednostki organizacyjne mieszczą się w katalogu spraw wewnętrznych danego kościoła lub związku wyznaniowego i należą do kategorii spraw forum mieszanego, co oznacza, że kompetencje w tej kwestii przypisuje się na równi konkretnemu związkowi wyznaniowemu i państwu, wymagając jednocześnie ich ukierunkowanego współdziałania, do których zarówno konkretny związek wyznaniowy, jak i państwo są na równi zainteresowane i kompetentne, a od tych podmiotów wymaga się ukierunkowanego współdziałania²⁹.

Podsumowanie

W Polsce po 1989 roku dużej zmianie uległ sposób reglamentacji powstawania kościelnych osób prawnych. W III Rzeczypospolitej Polskiej przyznano kościołom i związkom wyznaniowym możliwość uczestniczenia w wykonywaniu zadań z zakresu administracji publicznej, tj. uznania osobowości publicznoprawnej tych wspólnot. W porównaniu z okresem Polski Ludowej, Kościół katolicki zmagał się z brakiem oparcia prawnego dla swej działalności oraz brakiem uznania jego osobowości prawnej. Aktualnie kościelne osoby prawne w świetle obowiązujących przepisów prawa mogą prowadzić niegospodarczą działalność statutową, tj. działalność duszpasterską związaną z kultem religijnym oraz działalność charytatywno-opiekuńczą, oświatowo-wychowawczą, naukową, kulturalną. Zgodnie z prawem mogą prowadzić też działalność gospodarczą. Funkcjonowanie wyznaniowych osób prawnych i ich organów w polskim systemie prawnym jest zdaniem autora ważnym zagadnieniem, m.in. ze względu na to, iż problematyka ta często stawała się tematem orzeczeń sądów powszechnych.

Bibliografia

Literatura

- Cichosz E., Cichosz P., *Reprezentacja kościelnych osób prawnych kościoła katolickiego przy dokonywaniu czynności cywilnoprawnych*, Biuletyn – Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2011, R. 6, nr 7, s. 43–62.
- Dziobek-Romański J., *Problem osobowości prawnej Kościoła katolickiego w prawie polskim w latach 1944–1989*, Roczniki Nauk Prawnych 2000, t. X, z. 2.

29 Z. Zarzycki, *Tryby nabywania osobowości prawnej*, op. cit., s. 71–89.

- Fundowicz S., *Osoby prawne prawa publicznego w prawie polskim*, Samorząd Terytorialny 2000, nr 3/111.
- Głowacka A., *Wybrane zagadnienia dotyczące problematyki czynności prawnych dokonywanych przez osoby prawne Kościoła katolickiego*, Folia Iuridica Wratislaviensis 2014, nr 2.
- Januchowski A., *Zagadnienia związane z interpretacją art. 25 ust. 4 i 5 Konstytucji RP*, (w:) *Studia z prawa wyznaniowego*, A. Mezglewski, P. Stanisławski, M. Ordon (red.), t. 10, Lublin 2007.
- Kosmal A., *Pojęcie i wybrane kategorie przedsiębiorcy w ustawodawstwie polskim*, Wrocław 2019.
- Krukowski J., *Osobowość prawna Kościoła katolickiego w relacji do państwa*, Zeszyty Naukowe KUL 1980, nr 1.
- Krukowski J., *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2005.
- Kuźmicka-Sulikowska J., *Osobowość prawna Kościołów i innych związków wyznaniowych w Rzeczypospolitej Polskiej*, Acta Universitatis Wratislaviensis 2008, nr 3048.
- Malesak W., Wawrzaszek A., *Rejestr wyznaniowych osób prawnych – wybrane zagadnienia prawne na przykładzie jednostek Kościoła Katolickiego*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2014, t. 17.
- Mezglewski A., Misztal H., Stanisławski P., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2011.
- Misztal H., *Osobowość cywilnoprawna kościołów i innych związków wyznaniowych*, (w:) *Prawo wyznaniowe*, A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisławski (red.), Warszawa 2011.
- Pietraszewski M., Tyrakowska M., *Status Kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców*, Acta Universitatis Wratislaviensis 2011, nr 3304.
- Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2013.
- Radecki G., *Fundacje zakładane przez osoby prawne Kościoła katolickiego w Polsce*, Katowice 2009.
- Rakoczy B., *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Rozmarynowicz A., *W sprawie statusu prawnego Kościoła Katolickiego w PRL: (rozważania do dyskusji)*, Palestra 1987, nr 2.
- Skwirczyński M., *Prawne aspekty ustanowienia fundacji przez osobę prawną Kościoła katolickiego*, Wrocławski Przegląd Teologiczny 2018, nr 2 (26), s. 273–290.
- Świto L., *Działalność gospodarcza kościelnych osób prawnych a alienacja majątku Kościoła Katolickiego w Polsce. Problem spółek z ograniczoną odpowiedzialnością*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2022, DOI: <https://doi.org/10.31743/spw.13577>.
- Sztyk R., *Kościół i związki wyznaniowe jako podmioty praw majątkowych*, Rejent 1991, nr 1.
- Szymanek J., *Klauzule wyznaniowe w Konstytucji RP*, Studia z Prawa Wyznaniowego 2005, t. 8.
- Wiśniewski P., *Problematyka uzyskiwania osobowości prawnej w prawie polskim przez kościelne jednostki organizacyjne na przykładzie kościelnych rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych*, Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL 2010, nr 1.
- Zarzycki Z., *Tryby nabywania osobowości prawnej przez kościelne osoby prawne w Polsce*, (w:) *Kościół i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, W. Uruszczak, K. Krzysztofek, M. Mikuła (red.), Kraków 2014.
- Zoll F., *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2011.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus die XXV Ianuarii MCMLXXXIII anni, AAS 75 (1983).
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie 28 lipca 1993 r. (Dz.U. 1998 nr 51 poz. 318).

Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 z późn. zm.).

Ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. 1989 nr 29, poz. 154).

Ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn. Dz.U. 1989 nr 20, poz. 155).

Orzecznictwo

Orzeczenie TK z 30 stycznia 1991, sygn. akt K 11/90.

CYTOWANIE

K. Żurek, *Osobowość prawna Kościoła katolickiego i charakterystyka kościelnych osób prawnych w III Rzeczypospolitej Polskiej – wybrane aspekty*, *Studia Administracyjne* 1(17)/2023, s. 47–56, DOI: 10.18276/sa.2023.17-04.